

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

การศึกษาเป็นพื้นฐานในการที่จะนำไปสู่การพัฒนาในทุกด้าน คนที่ได้รับการศึกษาอย่างเหมาะสมส่วนใหญ่มักจะเป็นคนที่สามารถใช้ชีวิตได้อย่างถูกต้องและได้รับสิ่งดี ๆ ที่จะสะท้อนออกมาในหลายแง่มุม การศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้คนมีหลักการคิด รู้จักใคร่ครวญ เลือกรสและสามารถปรับตัวได้ตามสถานการณ์ที่เข้ามาสู่ชีวิตตลอดเวลา ปัจจุบันการบริหารโรงเรียนเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งที่จะนำโรงเรียนสู่ความสำเร็จ ในโลกของผู้บริหารมีสิ่งที่สลับซับซ้อนอยู่มากมาย กรณีปัญหาบางอย่างสามารถแก้ไขได้ด้วยทฤษฎี หลักการ แต่บางอย่าง ต้องอาศัยประสบการณ์และการเรียนรู้ถึงประเด็นปัญหาที่แท้จริง ผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการบริหารโรงเรียนจะต้องรับบทบาทของการเป็นผู้นำ สามารถรวมพลังให้บุคลากรในโรงเรียนช่วยกันทำงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นผู้บริหารที่ประสบผลสำเร็จในการบริหารจะต้องมีภาวะผู้นำที่เหมาะสม ผู้บริหารที่ขาดภาวะผู้นำ จะทำให้มีผู้แทรกซ้อนขึ้นในโรงเรียน เกิดความยุ่งยากในการบริหารงาน และล้มเหลวในที่สุด ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำจะพยายามหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจหน้าที่ที่มีอยู่ และจะสร้างศรัทธาการมีใฝ่มน้าวให้ผู้ร่วมงาน ปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายด้วยความเต็มใจ และเต็มความสามารถ ซึ่งผู้บริหารส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะผู้นำค่อนข้างน้อย จึงบริหารไม่สอดคล้องกับนโยบาย เป้าหมาย วัตถุประสงค์ที่ควร ทำให้เกิดผลเสียต่อการบริหาร ผู้บริหารเป็นตัวแปรสำคัญที่จะสร้างสรรคิให้เกิดคุณภาพขึ้นได้ภายใต้กาลไค หรือระบบการบริหารขององค์กรนั้น ๆ ความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียน ความสำเร็จของครูและนักเรียน นอกจากจะขึ้นอยู่กับผลงานของทุกฝ่ายแล้วยังขึ้นอยู่กับผู้บริหารและผู้บริหารนั้นต้องเป็นผู้แสดงพฤติกรรมที่ทำให้ครูทุกคนปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ สอดคล้องกับแนวคิดของ กริฟฟิธส์ (Griffiths, 1956, pp. 243-253) ซึ่งประกอบด้วย 7 ด้าน คือ 1) ด้านการมีความคิดริเริ่ม 2) ด้านการรู้จักปรับปรุงแก้ไข 3) ด้านการยอมรับนับถือ 4) ด้านการให้ความช่วยเหลือ 5) ด้านการใฝ่มน้าวจิตใจ 6) ด้านการประสานงาน 7) ด้านการเข้าสังคม

โรงเรียน จัดเป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2545) บริหารโดยผู้บริหาร กำกับโดยคณะกรรมการสถานศึกษา มีระบบประกันคุณภาพ ทำหน้าที่ให้บริการด้านการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ และการจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารได้รับมอบอำนาจบริหารอย่างมาก ต้องมีดัชนีชี้วัดผลสัมฤทธิ์ของงานและมีการประเมินผล โดยพิจารณาผลสัมฤทธิ์เป็นหลัก กำหนดเป้าหมายผลงานเชิงคุณภาพ มีการประกันคุณภาพของสถานศึกษา โดยมีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาไว้ 3 ด้าน คือ ด้านครู ด้านผู้เรียนและด้านผู้บริหาร โรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญที่สุด ต้องใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารโรงเรียน เพื่อรวบรวมพลังและใช้ประโยชน์ของบุคลากรที่มีอยู่ในโรงเรียนให้ช่วยกันทำงานและเลือกวิธีแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ อย่างถูกต้องเหมาะสม (พรรณพร หุตยธาวร, 2542, หน้า 2) นอกจากนั้นผู้บริหารโรงเรียน ต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์และมีความสามารถในการกระตุ้นให้ข้าราชการครูในโรงเรียน ได้ใช้ศักยภาพที่ดีเพื่อทำงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งคุณลักษณะของผู้นำที่จะเหมาะสมกับสถานการณ์ในยุคของการเปลี่ยนแปลงหรือการปฏิรูปการศึกษานี้ ทางกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้มีการเตรียมผู้บริหารหรือสร้างผู้บริหารรุ่นใหม่ให้มีคุณลักษณะเหมาะสมกับยุคปฏิรูปการศึกษา (เทียน ทองแก้ว, 2545, หน้า 35) ดังนั้น ภาวะผู้นำของบุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จึงเป็นตัวแปรสำคัญ ที่มีผลต่อความสำเร็จในการปฏิรูปการศึกษาของชาติ (นิติมา เทียนทอง, 2544, หน้า 6) ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องอาศัยความเป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำที่เข้มแข็งจึงจะสามารถสร้างความมั่นใจ ความมั่นคงให้กับคนในองค์กรและก่อให้เกิดการยอมรับในการนำได้ อีกทั้งมีความเต็มใจเข้าร่วมการพัฒนาและปรับเปลี่ยนองค์กร (ถวิล เกื้อกุลวงษ์, 2530, หน้า 209) กล่าวว่า ความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียน ความสำเร็จของครูและนักเรียน นอกจากจะขึ้นอยู่กับผลงานของทุกฝ่ายแล้วยังขึ้นอยู่กับตัวผู้นำ เพราะผู้นำนั้นต้องเป็นผู้แสดงพฤติกรรมที่ทำให้ครูทุกคนปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าบทบาทของผู้บริหารในฐานะผู้นำนั้นมีความสำคัญต่อความก้าวหน้าหรือความล้มเหลวของโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง

ปัญหาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนในเขตอำเภอวังทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 2 พบว่า มีปัญหาการใช้ภาวะผู้นำทางวิชาการหลายด้าน เช่น ปัญหาในการจัดทำหลักสูตรของโรงเรียน ขาดแคลนสื่อการเรียนการสอน ขาดสื่อทางด้านเทคโนโลยี ครูไม่ครบชั้นเรียน ขาดปัจจัยในการจัดการศึกษา ครูสอนไม่ตรงตามสาขาวิชาที่จบมา ครูไม่ปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูขาดความสนใจ

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้ศึกษาค้นคว้าจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนโรงเรียนในอำเภอวังทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ตามแนวคิดของกริฟฟิธส์ (Griffiths, 1956, pp. 243-253) โดยจำแนกตามสถานภาพของผู้บริหารโรงเรียนด้านวุฒิการศึกษา และเพศของผู้บริหาร

จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนโรงเรียนในอำเภอวังทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 2
2. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 ความคิดเห็นของครูผู้สอนโรงเรียนในอำเภอวังทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 2 จำแนกตามวุฒิการศึกษา และเพศของผู้บริหาร

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

จากผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ สามารถนำไปใช้ในการบริหารการศึกษาได้ ดังนี้

1. เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองของผู้บริหารโรงเรียนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 ให้เป็นผู้ประสบผลสำเร็จทางการบริหาร
2. สามารถนำข้อมูลเป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารโรงเรียนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 ในอำเภอวังทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 2 และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำไปใช้ในการปรับปรุง พัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ศึกษาจากครูผู้สอนในโรงเรียนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 โรงเรียนในอำเภอวังทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ตามแนวคิดของกริฟฟิธส์ (Griffiths, 1956, pp. 243-253) ซึ่งประกอบด้วย 7 ด้าน คือ

1. ด้านการมีความคิดริเริ่ม
2. ด้านการรู้จักปรับปรุงแก้ไข
3. ด้านการยอมรับนับถือ
4. ด้านการให้ความช่วยเหลือ
5. ด้านการโน้มน้าวจิตใจ
6. ด้านการประสานงาน
7. ด้านการเข้าสังคม

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ศึกษาจากครูผู้สอนในโรงเรียนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 โรงเรียนในอำเภอวังทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ปีการศึกษา 2552 ดังนี้

2.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนในโรงเรียนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 โรงเรียนในอำเภอวังทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 2 จำนวน 775 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนในโรงเรียนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 โรงเรียนในอำเภอวังทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น และกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ตามตารางเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie, Morgan, 1970, pp. 607-610) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 302 คน

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

3.1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ สถานภาพของครูผู้สอนโรงเรียนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 ดังนี้

- 3.1.1 วุฒิการศึกษาของครูผู้สอน แบ่งเป็น 2 ระดับ
 - 3.1.1.1 ระดับปริญญาตรี
 - 3.1.1.2 ระดับสูงกว่าปริญญาตรี
- 3.1.2 เพศ แบ่งออกเป็น

3.1.2.1 เพศชาย

3.1.2.2 เพศหญิง

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนโรงเรียนในอำเภอวังทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พิษณุโลก เขต 2 ตามแนวคิดของกริฟฟิทส์ (Griffiths, 1956, pp. 243-253)

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **ภาวะผู้นำของผู้บริหาร** หมายถึง การกระทำที่ผู้บริหารแสดงออกในฐานะผู้นำกลุ่ม เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยการจูงใจผู้ร่วมงานให้เข้าใจบทบาทหน้าที่ มีความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน ช่วยกันหาแนวทางแก้ปัญหาตลอดจนให้ผู้ร่วมงานมีขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงานเป็นอย่างดี

2. **ภาวะผู้นำตามแนวคิดของกริฟฟิทส์** หมายถึง ศิลปะหรือความสามารถ ของผู้บริหารที่จะจูงใจหรือใช้อิทธิพลต่อคนอื่น ๆ ทั้งผู้ที่จะร่วมงาน หรือผู้ใต้บังคับบัญชา ในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนาจการ โดยใช้กระบวนการติดต่อซึ่งกันและกัน เพื่อให้ บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ 7 ด้าน ได้แก่

2.1 **ด้านการมีความคิดริเริ่ม** หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับการเสนอความคิดใหม่ ๆ ในการทำงานมีแผนงานที่ดีและเป็นระบบการปฏิบัติงาน มีการตรวจสอบ ข้อเท็จจริงเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ก่อนที่จะแจ้งให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบ มีความรู้ความสามารถ ปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่นขยันขันแข็ง มีความذبไว ทันทต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้ง สามารถเชื่อเชิญให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของโรงเรียน และให้บริการกับชุมชน ในโอกาสต่าง ๆ มีความเต็มใจอุทิศทั้งกำลังกายและกำลังใจให้กับการบริหารงานของโรงเรียน

2.2 **ด้านการรู้จักปรับปรุงแก้ไข** หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับการเปิดโอกาสให้ครูปรับปรุงวิธีการทำงานที่ดีกว่าเดิม และสนับสนุนให้ครูได้มีการพัฒนาตนเอง รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะหรือคำปรึกษาแก่ครู มีการกระตุ้นและจูงใจให้บุคลากรในโรงเรียนจัดอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน รวมทั้งเชิญวิทยากรหรือผู้ทรงคุณวุฒิมาเพิ่มพูนความรู้ให้กับบุคลากร ในโรงเรียน และช่วยแก้ปัญหาให้กับโรงเรียนด้วย จัดให้มีการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้กันภายใน โรงเรียนและมีความสามารถในการลดความขัดแย้งหรือความตึงเครียดของบุคลากรได้เป็นอย่างดี

2.3 **ด้านการยอมรับนับถือคนอื่น** หมายถึง การให้การยอมรับนับถือและสนับสนุน ความคิดสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียน ให้ความสำคัญกับครูและบุคลากรอื่น มีการประชุม ปรึกษาหารือกับผู้ร่วมงานก่อนการดำเนินงาน มีการมอบหมายงานให้บุคลากรตามความรู้

2.4 ด้านการให้ความช่วยเหลือ หมายถึง การเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของผู้ได้บังคับบัญชาอย่างทั่วถึงทั้งด้านสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงาน ให้ความช่วยเหลือในการแก้ปัญหา ทั้งเรื่องงานในหน้าที่และเรื่องส่วนตัว แสดงออกถึงความห่วงใย ความผูกพัน เมื่อผู้ร่วมงานประสบปัญหาและได้รับความเดือดร้อน ให้ความสนใจและความเอาใจใส่ในการจัดหาและการดำเนินการเกี่ยวกับสวัสดิการและบริการต่าง ๆ ในโรงเรียน มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ครูสามารถปฏิบัติงานร่วมกันและช่วยเหลือกัน สนับสนุนให้ผู้ได้บังคับบัญชามีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานเมื่อมีโอกาส ติดตามและนิเทศการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงานอย่างสม่ำเสมอ จัดปฐมนิเทศแก่ครูที่เข้าดำรงตำแหน่งใหม่หรือย้ายมาปฏิบัติงาน

2.5 ด้านการโน้มน้าวจิตใจ หมายถึง ความสามารถในการชี้แจงด้วยวาจาให้ผู้ร่วมงานหรือประชาชนทั่วไปเข้าใจในนโยบาย วัตถุประสงค์ แนวคิดในการปฏิบัติงาน สามารถพูดโน้มน้าวให้ผู้ร่วมงานร่วมมือปฏิบัติงานเพื่อโรงเรียน สามารถพูดในที่ชุมชนกับคนทุกระดับโดยไม่ประหม่าหรือเคอะเขิน ใช้ภาษาได้ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะ มีอารมณ์ขัน เป็นกันเองในการสนทนา สามารถพูดไกลเกลี่ยเมื่อมีกรณีพิพาทกันระหว่างครูในโรงเรียนและพูดเพื่อคลี่คลายบรรยากาศตึงเครียดในที่ประชุมให้แจ่มใสขึ้นได้

2.6 ด้านการประสานงาน หมายถึง การชี้แจง เพื่อให้ผู้ร่วมงานเข้าใจในบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบให้สามารถปฏิบัติงานด้วยกันได้ดี เปิดโอกาสให้บุคลากรในหน่วยงานได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและแผนการปฏิบัติงาน ส่งเสริมให้บุคลากรพบปะสังสรรค์กันนอกเวลางาน ประสานงานในการแสวงหาบุคคลที่มีความสามารถเป็นผู้นำในบางเรื่อง ประสานงานกับสมาคม มูลนิธิ หรือหน่วยงานต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี รวมทั้งสนับสนุนให้บุคลากรของโรงเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และสามารถร่วมมือกับผู้ปกครองแก้ปัญหาของนักเรียนได้

2.7 ด้านการเข้าสังคม หมายถึง การเป็นผู้มีความประพฤติและการปฏิบัติน่าเชื่อถืออย่างเสมอต้นเสมอปลาย วางตัวได้อย่างเหมาะสม แสดงตัวเป็นมิตร มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กับบุคคลทุกอาชีพ ร่วมสังสรรค์เป็นกันเองกับผู้ร่วมงาน เป็นผู้มีน้ำใจ เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

3. **ผู้บริหารโรงเรียน** หมายถึง ผู้อำนวยการโรงเรียนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 โรงเรียนในอำเภอวังทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ปีการศึกษา 2552

4. **สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 2** หมายถึง หน่วยงานสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ในจังหวัดพิษณุโลก เขต 2 ซึ่งประกอบด้วย อำเภอวังทอง อำเภอบางกระทุ่ม และอำเภอเนินมะปราง

5. **ครูผู้สอน** หมายถึง ข้าราชการครูสายผู้สอนในโรงเรียนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 โรงเรียนในอำเภอวังทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ปีการศึกษา 2552

6. **วุฒิการศึกษา** หมายถึง ระดับการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน ระดับช่วงชั้นที่ 1-3 โรงเรียน ในอำเภอวังทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ปีการศึกษา 2552 แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี

สมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า

ผู้บริหารโรงเรียนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนโรงเรียนในอำเภอวังทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ในเรื่อง วุฒิการศึกษา และเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำระดับต่างกัน